

En gammel Ætlæg.

(Nordfjord—Søndmøre.)

(Meddelt af Sørenskriver Ludvig Daae).

Paa Gaarden Stadheim (Stadem, Stadim, Staimb) i Sunelvens Præstegjeld i Søndmøre er fra ældre Tider blevet opbevaret en Deel Dokumenter, vedrørende de ældre Besiddere af nævnte Gaard Stadheim, samt af Gaardene Vinreide og Ryg i Gloppens Præstegjeld, Nordfjord. Et Par af disse fortjene Offentliggjørelse.

1. Ætlæg, fremlagt paa Bergens Lagthing den 21. Juni 1603 og 20. Juni 1604 i Anledning af en Retssag, vedkommende Stadheim eller, som det efter Stamfaderen benævnes, »Augustinus Gods«. Stamtavlen tager, som bemærket, sin Begyndelse med en *Augustinus* og fortsættes gennem sex Leed til *Erik paa Ryg* og *Nils paa Vinreide* (Væreide). Disse Sidstnævnte levede 1603, den Sidste endnu i 1620, da han af Melchior Rasmussen paa Hopland i Gloppen indløste 6 Mrks. Leie i Stadheim. Hans Farfader *Jon Erikson* købte i 1562 en Part i Stadheim af sit Sødskendebarn *Jacob Eilifssen*. *Jons Morfader Peder Salamonsen* endeligt nævnes i et Skindbrev af 1428 som ret Odelsmand til Stadheim (samtlige de paaberaabte Dokumenter ere i min Besiddelse). Peder Salamonsens *Oldefader, Slægtens angivelige Stifter, Augustinus* kan saaledes antages at have levet i den nærmeste Tid efter 1300.

Men hvem var denne *Augustinus*, og hvorvidt kan den fra ham udgaaede Familie sættes i Forbindelse med historisk bekendte Slægter? At Familien har været i sin Kreds ret anseelig, fremgaaer saavel af de forholdsviis ikke ubetydelige Eiendomme, som den sees at have besiddet, som af den Omhyggelighed, hvormed Dokumenter og Erindringer om Forfædres Navne i mange Leed af den er blevet bevaret. Visse Omstændigheder synes i saa Henseende at give Fingerpeg, der, om de end ikke paa nogen Maade lede til en bindende Slutning, dog fortjene foreløbigt at paaagtes. P. A. Munch har i »Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie«, VI 186 ff. aftrykt en Deel gamle Slægttavler, uddragne af *Adversaria Hvittfeldiana* (N^o 22 fol. i den Arnemagnæanske Samling), der omhandle Familier væsentligst i Nordfjord og paa Søndmøre. De i Ætlæggen omhandlede Ættegaarde Vinreid og Stadheim gjen-

findes i enkelte af disse (N^o 2 og 6) som Odelssæder. Det vækker derhos Opmærksomhed, at Ætlæggens Stamfader betegnes med det latiniserede Navn Augustinus, medens alle dens øvrige Navne have sædvanlig national Form. Begge disse Omstændigheder lede Tanken hen paa *Erkebiskop Øistein*, der efter de nævnte Adversaria Hvitfeldiana 3 henhørte til en af de deri omhandlede sondmørsk-nordfjordske Familier, og tillade en Formodning om, at Stamfaderen Augustinus kan have været en Slægtning af Erkebispnen og som Folge deraf optaget dennes berømte Navn i latiniseret Form. Erkebispnen døde 1188, og nedstammede Augustinus fra en af dennes Sødskende, behøver der jo ikke at være mere end to, høist tre Generationer mellem dem. I Dipl. N. III. 349 forekommer under 12^{te} Marts 1386 en Øistein i Vinreide, der maaskee kan staa i Forbindelse med Slægten.

2. Dom i en Aasædestrætte mellem Nils Olafsen Vinreides Sønner af 18. Novb. 1636, med Paategninger, der vise, at den senere har været irettelagt 1705, 1706 og 1707. Man faaer heraf Oplysning om, at Nils Olafsen har efterladt sig følgende Born:

- a. Olaf paa Vinreide
- b. Christen paa Vinreide
- c. Hans, boende i Sønderborg, Danmark
- d. Bergitte, g. m. Halckild Arnesen paa Vinje i Geiringen
- e. Jacob.

Den under b nævnte Christen Nilssen har efter Dokumenter i mit Eie havt en Søn Jacob Nilssen, der i 1676 indløste en Deel paa Stadheim hvilende Pantegjeld og 1700 kjøbte halvfemte Mark Fiskerleie i samme Gaard af Kjeld Mogensen, Borger i Bergen, boende paa Ryg.

Videre kan jeg ikke forfølge Slægten, men troer dog at turde gjøre opmærksom paa, at i Bergens Borgerbog findes anført under 1676 ²³/₁₁ Zakarias Olsen Ryg, Nordfjord, Kjøbmand,
1695 ¹/₄ Bernt Nilssen Ryg, do. Skipper,
1706 ⁸/₄ Erik Nilssen Ryg, do. Styrmand,
hvis Navne tildeels tyde hen paa en Forbindelse med Ætlæggen.

- A. Dette er erlig och vellforstandige Erich paa Ryg och Niels paa Veyredtz deres Affkompst och Ætledt: Augustinus, Olluff Augustinusszønn, Sallomon Olluffszønn, Peder Sallomonszønn, Ingeborg Pedersdatter, Joen Erichszønn, Olluff Jonszønn. Forschreffne Erich och Niels ehre fornæ sallig Olluff Jonnszøns

Sønner, echte och rette fra Fader och Moder. Disse forskreffne Slecter haffuer fuld och følget Stadim Godtz y Sønøfle paa Søndmøre, som kaldis Augustines Godtz, Mand efter Mand och ingen af forⁿe Slegterre viste denne Quinde Sigrj at haffue nogen Rætt eller Rettighedt till forⁿe Stadims Gods. Derfor mener vj forschⁿe tho Brødre Erich og Niels Olluff Sønner iche at ville suare forⁿe Quinde Noget, førend hund med bedre Breffue och Beuiszningh kand sig samme forschⁿe Godtz (Stadim) thillæigne, eller om vj hennde nogenstedtz till ting eller Steffne suarer, skall och med Breffue och Omkostning vmage got Folch der forre, da begierer vy for Retten, at forⁿe Quinde maa ahnstillen for hende imod os Loffuen och Viszen (eller Mand for sig) for Kost og Tæring, huis vj her vdoffuer bekoster, om vi vinder Sagen.

Niels paa Veyred.

Erich paa Rygh.

Anno 1603 dend 23 Junij paa Laugtingshuszett i Bergenn, neruerrendis erlig vellb: Lauridtz Krusze samt Laugmend, Borgemestere och Raadmend och mennige Laugtingsmend, bleff da beuilgett, at en Quinde Sigrj, som tit och ofte haffuer steffnet dese thuende Mend Niels paa Veyred och Erich paa Ryg, och ingen sandferdig Beuisze kand findes i hendes sagh, at hun her efter ingen Steffninger offuer dennem, vden hun thillforn stiller Thretten (sic) nodactig Viszen och Borgen for Kost och Therring till Sagens Vdrecht, efterdj hun vden louglig Beuis her till Dags haffuer dennem steffnedt.

Laris Krusse.

Pauell Hellieszen.

Eghand.

Egen Hand.

At dette ehr ehn richtig Copi aff Edtlegen, som findes efter salig Niels Vered och Erich Ryg.

Bagpaa paategnet:

Erich och Niels Olluffs Sønner paa Veyredt deres Ædtleidt och Affkompst.

Lest paa Laugtingshuszett her i Bergen dend 21 Junij 1603.

Lest paa Bergens Laugting dend 20 Junij Ano 1604, och lest vdi Siris Neruerrelse. Och er hinder forlagt her efter at rette sig, som de guode Mend deres Hand formelder, førend hun maa thalle paa samme Sagh eller medt videre Steffning at bemøde.

B. Efffterskreffuene Juer Anckerszen Soerneschriffuer vdj Nordfiord, Oluff Schadde Lensmand i Stryn oc Olden, Arne Hellessen Hegdall, Anders Liuszlow, Jon Knudsen Mardall, Oluff Raffnestad oc Peder Andenez Lawrettismand vdj Stryn oc Gjemmestads Schibreder i forn^e Nordfiord Fougderj, giøre alle witterligt hermed, att vy vdj Dag, som er den 18 Nouembris 1636, ware her (effter voris gunstige oc kiere H. Slotzherre erlige oc velbyrdige Mand Jenns Bielcke til Ostraad, Norgis Rigis Canceler, hans Welb: schriftflige Befaling paa en Supplicatz, Chresten Nielsen paa Wareidt for hans Welb: haffuer indlagt) forsamlet paa Aastede.. Wareidt i forschr^{ne} Gjemmestadtz Schibbred, loulig tilsteffnt aff Fougden erlige oc velacht Mand Mauritz Jensen paa en Tuistighet om Aasedet i forn^e Wareidt emellem forn^e Chresten Nielsen oc hans eldste Broder Oluff Nielsen sammestedts, som hand formeente at besidde Halffparten vdi Hoffuitbollet med. Welbette Her Cancelers Befaling tilholder osz Parterne ved endelige Dhom oc Sententz att atschillie. Daa haffue wy Parterne for osz vdj Rette forderet, efftersom dett nocksam bleff giortt bewiszligt wed loufflig Steffning oc Wardsell hid at were citerit.

1. Først besuærede oc beklagede forn^e Chresten Nielszen sig, efftersom hand oc klagelig vdj hans Supplicatz for welbette H. Canceler haffuer andraget offuer sin Broder Oluff Nielsen, for hand strax effter dieris Faders Død haffuer sig den halffue Part vdj forn^e Wareidt tiltaget at bruge oc besidde, dog hand vdi nij Aars Tid tilforn jeke brugte meere end den tridie Part der vdi Gaarden, oc ber[ettede], att samme Gaard er tilsammen fire Løbers Leye, hans oc hans Søschendis fri Odel og Eye.
2. Dernest berette hand, at hans Moder hannem den anden halffue Part vdi Gaarden vilde vnde oc bewilge, huileket hun oc sielff her for Retten var begerende.
3. Ydermeere forgaff hand, att forschreff^{ne} hans Broder Oluff Nielsen haffuer ladet sig formercke, att hand tuende sine Systerer med sigh vdi Houitiorden vilde lade indbytte, paa det hand i Lengden dennem igien kunde vdkjøbe eller met andet Godtz vdbytte och wed saadanne wloulige Middel omsier Gaarden allienne mechtige bliffue.
4. Fremdelis beklagede forn^e Chresten Nielsen, at nu i Sommer

forleden hans Broder Hans Nielsen, som er bosiddendis til Synderborrig vdi Holstenn, var her hiemme at vilde selge oc affhende huis Odelsgodtz hannem effter hans Forældre kunde tilfalde. Blegg hand met hannem vdj gott Folcks Neruerelsze om hans Anpart accorderet oc forenit, huilk[en] Accordation hand berette, for^{ne} hans Broder Oluff Nielszen ved Underf[un]dighed oc hiemmelige Prachticker kuldkaeste oc sig sielff siden samme Godtz tilforhandlede.

5. Widre klagede for^{ne} Chresten, at hand paa en Jord, kaldis Staimb, skulde indbytes, som hans Søster Birgitte Nielsdater met hendis Mand Halckild Arneszen nu bruger oc aff dieris Fader haffuer taget til første Bøxel, oc met saadant foris met dennem vdi Clammer oc Trætte. Oc fremlagde for^{ne} Chresten en Zedel, lydendis som effterfølger:

Bekiendis jeg Oluff Nielszen paa Wareidt met min Moder oc Syskende, att voris salige Fader haffuer bekommit aff Halckild Arneszen Wennie tredue Richsdaler, som er osz alle witterligt. oc haffuer loffuit hannem en Jordepart, som s. Ingebret Staimb paa bode, som er Halffparten i for^{ne} Staimb, som Halckild skal haffue oc bruge met alle sine Lotter oc Lunder til Fields oc Fiere, ald den Stund hand giffuer den tilbørlige Rettighed, for alle Fremmedis Tiltale, skal vy were hans frj Hjemmelsmand, vy oc Moder.

Aff Wareidt den 25 May Anno 1634.

Oluff Nielszen, egen Haund.

Hereffter formeente Chresten Nielszen, att Wareidt var tuende Mands Sæde oc aff tuenne Mend bebyggt tilforn, oc effter saadan Leilighed satte vdj Rette, om hand icke er nest til Halffparten dervdj (efftterdy hans Moder det for hannem vil affstaa) at bruge oc besidde, eller oc for^{ne} hans Broder icke er tilforplicht hannem vden Ophold at forschaffe saa god, døgtig oc welbeleilig Odelsgodtz paa it andet Stedt som vdj for^{ne} Wareid, oc var Dom begerendis.

Herimod til huer Post oc Angiffuelsze suarede for^{ne} Oluff Nielszen som følger:

1. Først bekiende hand, att hand vdj nj Aars Tid brugte den Tridiepart vdj Wareidt met hans Fader, oc nu paa tre Aars Tid effter hans dodelig Affgang brugte Halffparten dervdj met

sin Moder. Oc gjorde met dieris Faders egen Hand her for Retten bewisligt, att de vdj for^{ne} Jord icke eyede meere end halfftridie Løb oc atten Marcks Leye, oc Synnewe Fitte atten Marcks Leye, schyller aarligen tuo Løber Smør, en Hu[d] oc en Tønde Korn. Formeente for^{ne} hans Broder Wret dervdj at giøre, att hand dieris Odel vdj samme Jord høyere angiffuer, end dett mett Rette er.

2. Dernest erbød for^{ne} Oluff Nielsen sig emod sin Moder, att hun hendis Liffstid fritt skulde niude, bruge oc besidde den halffue Part vdj forschre^{ne} Wareidt eller oc Mindre, efftter hindis egen gode Tyecke, saa wijt hun met Arbeid oc Sæd icke kunde affsted komme, och hand sig dog forplichtede att betale aff Gaarden Landschylden met ald anden kongelige Tyngge och Rettighed, och hun icke dertil at suare i nogen Maader. Formeente derhoes, hun icke att were mechtig til samme Anpart til nog[en] anden aff hendis Børn att affstaa, efftterdy det er dieris salige Faders fry Odel oc Eye.

Fremkomb oc dieris Broder Jacob Nielsen paa Semme for Retten oc formeentte, att hand som en elste Broder nest for^{ne} Oluff war nermer til att besidde en Partt vdj Houtjorden Wareidt end dieris yngeste Bro[der], forschreffuene Chresten, dog affstod hand ald den Ret oc Rettighed, hand kunde haffue vdj oc til forschreffuene Jord Wareidt at bruge oc besidde for for^{ne} sin Broder Oluff Nielszen. Huorimod forbette Oluff forsickeerde hannem igien hans Hustru oc Børn hans Anpartt Arffuegodtz vdi for^{ne} Semme (effter Schyfftebreffs Indhold), som er Pantegodtz for fødde og wfødde, oc at ghaa emellem hannem oc Sagen huem der paa vil tale eller tale lade. Och dersom saa scheede, samme Godtz igien bleff indløst eller ved Loug eller Domb dennem affwunden, da beplichtede Oluff Nielsen sig, att det skulde staa for^{ne} Jacob Nielsen frijt att træde til sin Arffuepart vdi Houtbyllet Wareidt.

3. Ydermeere formeentte for^{ne} Oluff, att den yngeste Broder forschre^{ne} Chresten icke mett Rette vdi Hoffuitjorden Wareidt kunde indbyttes, efftterdy forskreff^{ue} Oluff haffuer tuende Brøderpartter dervdj oc nu haffuer forseckert den tridie den Anpart vdi Semme, hand paaboer. Formente derfor icke att were nogen wloulige Middel, som forschre^{ne} hans Broder Chresten

angiffuer, att hans Systrer bekommer en Part vdi dieris Arff vdi Wareid met hannem.

4. Framdelis att Chresten sig offuer forne Oluff beklager, at hand var med dieris Broder forschrne Hans Nielsen accorderet om hans Anpart Arff vdi Odelsgodtz, oc forne Oluff ved Wnderfundighedt oc hiemlige Prachticker kuldkaste. Huortil hand suarede, att forne Chresten hannem aldrig saadant skall kunde offuerbeuisze; men hand loulig vdi forne Chrestens oc dieris Broder Jacob Nielszens oc andre dieris Syskendes Neruerelse nu i Sommer forleden med dieris Vilie oc Samtycke vdi gott Folckes Paahør (som nu idag icke vare her tilstede) bleff wenligen oc well forligt mett forschrne hans Broder Hansz Nielsen oc affkiøbt hannem hans Arffuepart vdi Odelsgodtz effter hans salige Fader oc hans Moder (som affstod alt Godtset for hendis Børn), som var thuo Pund oc sexsten Marcks Leye liggendis vdi Wareidt. Och gaff forne Oluff hannem derfaare halffridiesindstyffue Ricksdaler, huilket hand met forschreffuene Hans Nielszens egen Hand gjorde bewisligt. Och ydermeere kundgiorde nocksam at wille giøre bewisligt, att samme Tid hand kiøbte forschreffuene Godtz aff sin Broder, tilbød hand tuende sine andre Brødre, om de det vilde kiøbe met hannem, wilde hand det gierne; mens da suarede, att de icke saa hastig kunde bringe saa mange Penge til Weye, effterdy forne Hans Nielsen laa da paa sin Reigsze.
5. Widre til forne Chrestens Klagt suarede forne Oluff Nielsen, att dieris Swager Halckild Arnesen paa Wennie haffuer laant oc forstracht dieris salige Fader Niels Oelsen Wareidt treduwe Ricksdaller, och derfor schall haffue en Jordepart vdi Staimb, som Ingebret ibidem paabode, mett alle sine Lotter oc Lunder, for alle Fremmedis Tiltale, efftter derpaa hans Zedels Lydelse, och formeentte hand, icke lenger end til Eyermanden trengede, oc hand da effter Dannemends Kiendelse bekom sin Penge igien. End oc berette forne Oluff, att forschrne Halckild bruger forschreffne Staimb til en Aufflsgaard vnder den Gaard, hand paaboer, som er thuo Mile emellem.
Oc efftersom forne Chresten Nielszen sin Anpart Jordegodtz, som er thuo Pund og sexten Marcks Leye, er tilbytt vdi forne Staimb, huilket er Hoffuitiorden for dieris Godtz paa Sundmør, som med idt beseiglet Pergamentzbreff aff fem welbyrdige

Riidermends Mend, dateret Bergen den 25 Augustj 1588, bleff giort beuiszligt, formente forn^e Oluff Nielsen, att forschrⁿe hans Broder Chresten icke burde met Rette att haffue nogen Anpart vdi Wareidt, mens hand, som er den eldste Broder, den at bruge oc besidde, dogh sielff anloffuede att hielpe forschreffⁿe hans Broder met Penge effter en Broderpart hans egen Jord at igien indløse.

Hereffter bleff Parterne tilspurt, om de haffde widre vdi den Sag att fremwize. Suarede de ney, Dermet wigede de for Døren. Desmidlertid wy Sagen grandskett och betrackde, oc siden Partene igien indkaldet, oc til Beslutning for Retten affsagt som følger: Daa effter wy denne Sags Tuistighed om Aasedit i Wareidt, som forberørt er, grandgiffueligen haffuer betracket, oc aff Documenter, Breffue, Tiltale oc Giensvar nocksam erachtett oc forfaret, att forschreffⁿe Wareidt er Hoffuittbollet for s. Niells Warreidts Godtz vdi Norfiord, som schylder aarlige thre Løbers Leye Smørgiltt, som regnes for en Fuldgaard her vdi Fougderiet, huorvdi forn^e Oluff Nielszen, som er eldste Broder, nu eyer oc tilkommer tuenne Broderlodder, oc er nu beste Mand i Gaarden, oc dog ligewel haffuer forseckerit sin Broder Jacob Nielszen sin Arffuepartt vdi Semme, om nogen derpaa vilde tale, da at ghaa emellem Sagen oc hannem, och forn^e Chresten Nielszen, [som] er den yngeste Broder, haffuer bekommet sin Broderlod vdi den anden Hoffuittord for dieris Godtz paa Sundmøer, kaldes Stainb, som forn^e Oluff Nielsen haffuer anloffuet att hielpe hannem met Penge effter en Broderpart den att indløse, som forberørt er: wiste vy icke retter heri att kiende oc dome, end at forschreffuene Oluff Nielszen, som er den elste Broder, eeyger tuenne Broderparter, oc er beste Mand vdi forn^e Houtboll Wareidt, jo bød att nyde, bruge oc besidde ald Gaarden met hendes Herlighed, som hans Fader brugte for hannem, effter A. B. 7 Capit. Des til Wittnisbyrd haffuer wy trycht vores Signeter her vnder. Actum vt supra.

(Levninger af 7 Segl i grønt Vox.)

Weret for dend kongl: Ober Hoff Rett d. 23 Martj 1707.

Testr.

I. Hasse.

Bagpaa følgende Paategninger:

Indlagt i Retten paa Slynghstad d. 5 Novemb. Anno 1705.

Indlagt for Bergens Laugtings Rett d. 19 Juny 1706.

Niels Knag.

„Stifts Relationer“ om Adelige i Danmark og Norge.

Indsendte 1747—49 til Terkel Klevenfeldt¹⁾.

Aggershus Stift.

Liste (Stiftsamtmand Rappes) paa de udi Aggershuus Stift med underliggende Amter befindende og sig opholdende adelige Familier, for saa vidt jeg om deres Herkomst og Omstændighed saa vel ved mig selv som fra Betienterne har kundet erholde den nøjeste Underretning. Næmlig: Udi Kiøbstæderne:

Christianiæ Bye.

Afgangne General Lieutenant Landsbergs Encke Frue. Hendes Fader var Jacob de Bruyn, forrige Kongelig Dansk General Major af Infanteriet. Hendes Moder var Karen Krabbe og hendes Morfader Tage Krabbe, Kongelig Dansk Ritmester i Guarden, og hendes Morfaders Fader Iver Krabbe, fordum Stadtholder i Norge.

Stiftamtmanden General Major von Rappes Familie er baade paa fæderne og moderne Side af ældgammel stift- og riddermæssig Adel. Fædernes Linie næmlig de Rapper fra Cur Saxon og Thüringen fra Ao 1255, og Modernes Side de Wintherfeldter fra March Brandenburg fra Ao 926. Hands Fader var fød i Mechlenburg og var Kongel. Dansk Oberste og Commendant paa Fæstningen Friderichsteen. Hand selv een indfød Nordman, ejer intet andet Jorde Gods i Landet uden et Saugbrug med nogle faae dertil hørende Bønder Gaarde.

Den Familie af Cicignon er oprunden i de Lotringske Lande, hvor den saavel som i det Luxemborgske fordum haver besiddet adelige Lehn Godser. I Familien skal findes et orriginal Docu-

¹⁾ Se I 133 ff., II 40 ff.